

ponit Vincentius Gasser, Episcopus Brixinensis, deputationis relator, ac de singulis feruntur suffragia¹. Caput cum canonibus secundum suffragia Patrum emendatum² in tricesima tertia sessione deputationis praelectum³ in quadragesima altera Congregatione generali inter Patres distribuitur⁴ et in quadragesima quarta suffragiis subiectum ab omnibus Patribus approbatur⁵. Quoad stilum a deputatione⁶ reformatum⁷ cum ceteris Constitutionis partibus in quadragesima quinta Congregatione generali suffragiis subiicitur⁸.

Discussio specialis capituli tertii eiusque canonum habita est in Congregatione generali tricesima septima et octava⁹. Emendationes a Patribus propositae¹⁰ inter Patres d. 2. Aprilis distribuebantur¹¹. Postquam de iis in quinque sessionibus deputationis actum est¹², Conradus Martin, Episcopus Paderbornensis, nomine deputationis de iis in Congregatione generali quadragesima secunda, tertia, quarta relationem habuit, ac de singulis in iisdem Congregationibus ferebantur suffragia¹³.

Supra¹⁴ retulimus, schemati reformato a deputatione paragraphum adiectam esse, qua ageretur de officio etiam ea credendi, „quae ab Ecclesia sive iudiciis dogmaticis, sive ordinaria et universali doctrina et praedicatione tamquam in verbo Dei scripto vel tradito contenta proponuntur“¹⁵. Inserebatur haec paragraphus inter paragraphum tertium et quartum, eratque in schemate Patribus proposito haec: „Porro fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive solemnium iudicio sive ordinario ministerio credenda proponuntur.“¹⁶ Animadversum autem est in Congregatione generali, non bene necti inter se sententias. Sequi statim: „Haec illa est fides, sine qua impossibile est placere Deo etc.“, ita ut tollatur iam discrimen inter ea, quae necessitate medii, et ea, quae necessitate praecepti credenda sint¹⁷. Id quidem recte. Ante additam novam paragraphum quartam sententia illa antecedenti paragrapho tertiae bene subiungebatur; post novam additam mutanda erat et Episcopo Martin proponente¹⁸ in quadragesima tertia Congregatione generali mutatur¹⁹.

¹ Relatio etc. C. V. 127 a sqq. Acta etc. C. V. 737 a. b.

² C. V. 153 d sqq. ³ Ex actis etc. C. V. 1674 b.

⁴ Acta etc. C. V. 738 b. ⁵ Ibid. C. V. 738 c.

⁶ Ex actis etc. C. V. 1674 d. ⁷ C. V. 217 b.

⁸ Acta etc. C. V. 739 a. ⁹ Acta etc. C. V. 735 d sqq.

¹⁰ C. V. 155 b sqq. ¹¹ Acta etc. C. V. 736 d.

¹² Ex actis etc. C. V. 1672 d sqq.

¹³ Acta etc. C. V. 738 b sqq. Relatio etc. C. V. 165 c sqq.

¹⁴ P. 16. ¹⁵ Ex actis etc. C. V. 1658 a. ¹⁶ Schema etc. C. V. 73 c.

¹⁷ Emendationes etc. C. V. 160 b. ¹⁸ Relatio etc. C. V. 177 d sq.

¹⁹ Ibid. C. V. 180 d.

Quum quidam timerent, ne voce ordinarii magisterii Summus Pontifex intelligendus esset, atque eius infallibilitas indicaretur, substituta est phrasis „ordinario et universali magisterio“¹.

Maior quaedam difficultas orta est circa canonis quinti partem priorem. Erat in schemate proposito haec: „S. q. d., fidem, qua Christiani evangelicae praedicationi consentiunt, non esse nisi persuasionem necessariis scientiae humanae argumentis inductam . . .“, a. s.“² Ea condemnabatur sententia Hermesii³. Offendebantur aliqui verbo „necessariis“, non solum ii, qui scriptas emendationes⁴ tradiderunt, sed etiam alii⁵. Quare ante ipsam Congregationem generalem quadragesimam tertiam, in qua de illis emendationibus agendum erat, deputatio de fide formulam canonis mutatam Patribus miserat, qua vox „necessariis“ explicaretur, sc. hanc: „S. q. d., assensum fidei christianae non esse liberum, sed necessariis humanae rationis argumentis produci . . .“, a. s.“⁶ In nota formulae adiecta Patres deputati: „E contextu verborum iam etiam apparet,“ inquiunt, „necessaria dici argumenta, quae vim intellectui inferunt et ad assensum cogunt.“ Addit⁷ Episcopus Paderbornensis, deputationis in Congregatione generali relator: „Nunc credo, Rm̄i Patres, nullum posse offendi; nam nunc sensus est clarissimus, siquidem *necessarius* est vox, qua Hermesius ipse utitur. Nos in lingua latina non habemus vocem, quae stricte exprimat germanicam vocem *nöthigenden Gründen*: vox *necessitans* est accommodata (sed male latina); potius dicerem *cogens*, argumenta cogentia, quae necessitatem imponant intellectui, cui non possit resistere. Hoc voluit exprimere Hermesius . . . Credo, Rm̄i Patres, si dignemini acceptare hanc novam formulam, omnium emendationum propositarum votis esse satisfactum.“

At canon hac formula exhibitus, quum suffragiis subiiceretur, „non placuit Patribus; siquidem perlecto a Rm̄o Subsecretario nemo eidem assentiri visus est. Quin imo plures Rm̄i Patres ad Praesides accesserunt, alias omnino formulas proponentes et suadentes. Alii enim dici voluissent: *necessitantibus humanae rationis argumentis*; alii: *humanae rationis argumentis ad assensum cogentibus*; alii demum: *humanae rationis argumentis necessario produci*. Quapropter Em̄is Praesidibus quoad huiusmodi canonem et relativas emendationes suffragia suspendere visum est, et Rm̄o Episcopo Paderbornensi mandarunt, ut Patres hoc sensu alloqueretur nomine deputationis“⁸. Is, quum etiam se dubitare dixisset, essetne praeferenda vox *necessitantibus*:

¹ V. infra in cap. III. annotationem loco ipsi adiectam. ² C. V. 77 b.

³ Eam expositam v. infra in cap. III. in annotat. Constitutioni adiectis.

⁴ Emendationes etc. C. V. 164 b sq. ⁵ Relatio etc. C. V. 188 b.

⁶ C. V. 165 b. Cf. Relatio etc. C. V. 188 b.

⁷ Relatio etc. C. V. 188 c. d. ⁸ Ibid. C. V. 191 b.

„Permittatis,“ inquit, „ut deputatio magis deliberet et maturius deliberet de eligenda quadam voce prorsus accommodata, et benigne suspendatis hodie votationem super hoc assensu usque ad crastinum diem.“¹

Eo die (8. Aprilis) Episcopus Paderbornensis exposuit, deputationem formulas propositas examini subiecisse. Vocem cogendi, licet de re exprimenda nullum dubium relinqueret, non placuisse, quum vim indicaret, quae extrinsecus afferretur. Vocem necessitandi non esse latinam. Omnibus iterum ac tertio expensis deputationem commendare formulam hanc: „S. q. d., assensum fidei christianae non esse liberum, sed argumentis rationis humanae necessario produci, a. s.“² Formula iterum lecta et explicata suffragia exquisita sunt, eaque consensu pene unanimi recipiebatur³.

Itaque caput tertium cum canonibus revisum⁴ distribuitur inter Patres eodem die⁵ atque approbatur in quadagesima quinta Congregatione generali⁶. Cum ceteris Constitutionis partibus suffragiis Patrum subiicitur in eadem Congregatione, ut infra narrabitur.

Capitis quarti eiusque canonum et monitorum, quae toti Constitutioni addita sunt, discussio specialis habebatur in Congregatione generali undequadagesima d. 1. Aprilis⁷. Patrum emendationes⁸ examinabantur in duabus sessionibus deputationis de fide, ac Rñus Ludovicus Pie, Episcopus Pictaviensis, de iis in quadagesima quarta Congregatione generali (d. 8. Aprilis) relationem habuit⁹. Postquam Patres in eadem Congregatione de singulis emendationibus suffragia tulerunt, caput cum canonibus a deputatione denuo revisum¹⁰ inter Patres distribuebatur¹¹ et ab iis in sequenti Congregatione (d. 12. Aprilis), postquam nova de conclusione deliberatio habita est, approbatur.

De conclusione Constitutionis, quae duobus monitis continetur, aliqua addenda sunt.

Priori monito omnes Christi fideles, maxime vero ii, qui praesunt vel docendi munere funguntur, studium et operam conferre iubentur, ut errores Constitutione proscripti ab Ecclesia Christi arceantur et purissimae fidei lux pandatur. Altero omnes officii monentur, ut etiam eas Constitutiones eaque Decreta servent, quibus opiniones, quae, licet haereticæ illae quidem non sint, ad haereticam tamen pravitatem plus minusve accedant, a S. Sede proscriptae et prohibitae

¹ Relatio etc. C. V. 191 d.   ² Ibid. C. V. 192 a sqq. Cf. Ex actis etc. C. V. 1675 b.   ³ Relatio etc. C. V. 193 a. Cf. Acta etc. C. V. 738 c.

⁴ Habes illud C. V. 193 b sqq. Seorsim canonem quintum C. V. 214 d.

⁵ Acta etc. C. V. 738 d.   ⁶ Ibid. C. V. 739 a.

⁷ Ibid. C. V. 736 c.   ⁸ C. V. 195 c sqq.

⁹ Relatio etc. C. V. 200 sqq. Acta etc. C. V. 738 d.

¹⁰ C. V. 212 c sqq. Cf. Ex actis etc. C. V. 1675 c.

¹¹ Acta etc. C. V. 738 d.

sunt. Intelliguntur primo loco illae, quae erroribus Constitutione damnatis affines sunt¹.

Quum schema reformatum non iam in duas partes, quarum utraque nova futura esset Constitutio, divisum esset, monita locum obtinuerant in fine totius schematis². Quum autem prior pars tamquam specialis Constitutio Patribus (d. 14. Martii) proponeretur, a deputatione huic Constitutioni adiecta erant³. Neque tamen Patres deputati plane iam quaestionem absolvisse videntur, utrum hoc loco, an in fine alterius Constitutionis, an utroque loco ea ponerent. Quum enim d. 20. Martii de altera iam Constitutione agerent, ut monita eam concludentia retinerentur, decernebant⁴.

Inter emendationes, quae in speciali discussione capitis quarti et finis totius Constitutionis a Patribus erant propositae (d. 1. Aprilis), tres ultimae spectabant duo monita⁵. Iam Patres deputati, quum emendationes propositas examinarent (d. 6. Aprilis), monita ad finem alterius Constitutionis transferre statuerunt⁶, id quod Episcopus Pictaviensis, quum de emendationibus in Congregatione generali (d. 8. Aprilis) relationem haberet, cum Patribus communicavit⁷, qui interrogati de tribus illis emendationibus tum suffragia ferre constituerunt, quum de sequenti Constitutione acturi essent⁸.

Sed consilium mutatum est. Quum schema Constitutionis, de quo Patres deliberabant, fraude obtentum ab ephemeride Augustana „Allgemeine Zeitung“ vulgatum esset, deputatio de fide in sessione d. 9. Aprilis unanimiter decrevit, ut in Congregatione generali proxima conclusionem Patribus iterum proponeret iisque suaderet, ut conclusionem in primam iam Constitutionem reciperent, quum omissio conclusionis facile tamquam reiectio doctrinae, quam continet, explicari posset⁹. Eodem die Patribus monito¹⁰ a Concilii Secretario misso indicatum est, in proxima Congregatione (d. 12. Aprilis) conclusionem eorum suffragiis subiectum iri.

Itaque in Congregatione generali quadagesima quinta Episcopus Pictaviensis de conclusione atque emendationibus in eam propositis nomine deputationis relationem habuit. „Pluribus“, inquit, „hac de re libratis consiliis, satius visum est, ipsam conclusionem statim adaptari, quae novem nostris capitibus postponenda destinabatur, reservata facultate hanc eandem conclusionem iterandi sive transferendi in edi-

¹ Cf. infra in cap. III. notas conclusioni adiectas.

² Eiusdem schematis pars altera C. V. 1638 b.

³ Schema Constitutionis etc. C. V. 77 d. Relatio etc. C. V. 131 b.

⁴ Ex actis etc. C. V. 1669 a.   ⁵ Emendationes etc. C. V. 199 d.

⁶ Ex actis etc. C. V. 1675 a.   ⁷ Relatio etc. C. V. 208 c.

⁸ Ibid. C. V. 209 b.   ⁹ Ex actis etc. C. V. 1675 b. c.

¹⁰ C. V. 209 b. c.

tione seu publicatione finali post alteram Constitutionem dogmaticam. Ad hoc nos movit non solum, quod iam ex hoc ambone diximus, iuxta mentem per plurimorum Patrum, quod nempe secunda pars huius conclusionis necessario retinenda est; sed alia etiam accessit ratio non parvi ponderis. Scitis enim, Venerabiles Patres, quod schemata nostra, tum primigenia, tum renascentia, pluribus in locis infeliciter divulgata typisque impressa huc illuc pervolitant: expedit igitur, ut iis, qui nos oculo attentiori et forsitan minus aequo observant, nullam praebeamus ansam falso sibi persuadendi ac statim in vulgus spargendi, nos a tali vel tali proposita doctrina recessisse.¹ Antequam emendatio quadragesima octava, qua unus ex Patribus, ut conclusio ommitteretur, suavit, suffragiis subiiciebatur, relator addidit²: „Per decursum revisionis ac secundae discussionis huiusce nostri schematis, non dicam aliqui, non dicam plurimi, sed per plurimi Patres doluerunt apud nos, quod relate ad hanc vel illam opinionem, tum primum ab Episcopis ordinariis, tum postea a sancta Sede interdictam et prohibitam, Concilium Vaticanum se quasi abstinere videretur, sicque redivivis controversiis dari locum posse. Et quid ad haec responderunt Patres deputati? Responderunt ante omnia, se semper paratos esse ad exsequenda mandata sacrae huius oecumenicae Synodi, cuius humiles servos et interpretes, et dociles operarios se agnoscunt. Interea tamen adiecerunt, ad Concilium generale non pertinere in suis capitibus et canonibus nisi ea tradere, quae fide certa declaranda sunt, ea autem reprobare, quae fidei contraria demonstrantur. Ne autem ex hoc silentio Concilii detrimenti aliquid afferatur saluberrimae auctoritati, qua Sedes Apostolica, tamquam mater ac magistra vigilantissima, errores hic aut illic insurgentes, ab Episcopis ordinariis ut plurimum denunciatis, amovit et reiecit, oecumenica Synodus, gravi monitione capitibus et canonibus postmissa, neminem ignorare posse declarat, ea omnia, quae circa huiusmodi controversias doctrinales et pravas opiniones a sancta Sede fuerunt decreta et sancita, sollicitè ac religiose servanda esse; et hac de causa textui schematis standum censuerunt esse Patres deputati, iudicio tamen Em̃orum et Rm̃orum Patrum omnia submittentes.“ Emendatio igitur, quum suffragiis proponeretur, a Patribus reiecta et conclusio approbata est³. Deinde totum caput quartum cum canonibus et conclusione a deputatione secundum Patrum propositiones emendatum⁴ eorum suffragiis recipitur⁵.

Itaque de tota Constitutione habita erat discussio generalis, deinde specialis de singulis partibus. Singulae in has a Patribus propositae emendationes a deputatione de fide examinatae atque in Congregationibus generalibus Patribus explanatae eorumque erant subiectae

¹ Ibid. C. V. 210 b sqq.   ² Ibid. C. V. 211 a sqq.

³ Ibid. C. V. 212 b.   ⁴ C. V. 212 sqq.   ⁵ Acta etc. C. V. 739 a.

suffragiis. Secundum emendationes ab iis approbatas reformatae singulae partes Congregationum generalium suffragiis iterum subiectae erant. Restabat, ut Constitutio, quae per partes approbata erat, iam tota Congregationi generali proponeretur, id quod, ut supra¹ vidimus, solemniori modo ita fieri debebat, ut singuli Patres voce sive „Placet“, sive „Non placet“, sive „Placet iuxta modum“, quid sentirent, enunciarent. Itaque in eadem illa Congregatione generali quadragesima quinta, qua tertium et quartum caput cum canonibus et conclusione totius Constitutionis per partes approbatum esse vidimus, sententiae Patrum de tota Constitutione solemniori illo modo rogatae sunt. „Iussu Praesidis, Em̃i Cardinalis de Angelis, Concilii Subsecretarius ambonem conscendens super integra Constitutione *de fide catholica* nominatim singulos Patres iuxta dignitatis et promotionis ordinem rogavit, quorum 515 absolute ‚Placet‘ responderunt, 83 ‚Placet iuxta modum‘, i. e. conditione aliqua adiecta, quam scripto illico tradiderunt; nemo vero ‚Non placet‘ dixit.“²

Conditiones ab iis propositae³, qui „Placet iuxta modum“ responderunt, a deputatione in vigesima septima sessione (d. 16. Aprilis) examinabantur, atque in Congregatione generali quadragesima sexta (d. 19. Aprilis) relationem de iis habuit Episcopus Brixinensis⁴. Paucis agit de iis, quae ad stilum referuntur⁵, et de iis, de quibus suffragia Patrum iam lata erant⁶. De aliis accuratius disserit. Duas recipiendas Patribus commendat, emendationem vigesimam tertiam⁷, qua postulabatur, ut in initio capitis primi pro „Sancta Romana catholica Ecclesia“ poneretur „Sancta catholica Apostolica Romana Ecclesia“⁸, et nonagesimam nonam cum dimidio⁹, qua suadebatur, ut canonis tertio capitis secundi adderetur „et perfectionem“¹⁰. Quae quidem duae exceptiones a Patribus recipiebantur¹¹.

Fere quadraginta exceptiones referebantur ad conclusionem totius Constitutionis, quarum aliis suadebatur, ut conclusio ommitteretur, aliis, ut mutaretur, aliis, ut ad finem alterius Constitutionis transferretur, quod eo magis mirum videri debet, quod in discussione speciali tres solum emendationes de ea propositae erant et earum sola una petebatur, ut conclusio eo loco ommitteretur. Deputatio conclusionem retinendam esse censebat nec conditiones proponendas, quoniam ad rem

¹ Prolegomena I. p. 6.   ² Acta etc. C. V. 739 a. Ex actis etc. C. V. 1678 a. Cf. *ibid.* notam 1.   ³ C. V. 219 b sqq.

⁴ Relatio etc. C. V. 232 c sqq. Ex actis etc. C. V. 739 b.

⁵ Relatio etc. C. V. 235 c.   ⁶ *Ibid.* C. V. 235 d.

⁷ Emendationes etc. C. V. 223 c.

⁸ Relatio etc. C. V. 234 d sqq. Quae tanta fuerit de primis verbis capitis primi disputatio, v. *infra* cap. II. comment. I.

⁹ Emendationes etc. C. V. 229 b.   ¹⁰ Relatio etc. C. V. 243 c sqq.

¹¹ *Ibid.* C. V. 245 c.

iam iudicatam referrentur¹. Episcopus Brixinensis, quum ad conditiones de conclusione agentes pervenisset: „Deputatio vestra“, inquit, „non una vice, sed repetitis vicibus in sinu consessus sui hac de re egit, et semper censuit eadem prorsus constantia, hanc conclusionem sive tale monitum omnino necessarium esse. Nam non potuit non praevidere, quanta mala exoritura sint, si opinio illa invalesceret, quod de omnibus, quae neque in capitibus neque in canonibus huius Constitutionis de fide continentur, in scholis libere, imo liberrime posset disputari. Huic tanto malo, quod eo maius esset, quum post tot saecula demum Concilium Vaticanum secutum fuerit ultimam Synodum Tridentinam, huic tanto malo alia ratione obviam ire Concilium Vaticanum non potest iuxta sententiam deputationis de fide, quam addendo Constitutioni dogmaticae de fide talem clausulam, seu talem conclusionem, qua monentur fideles officii sui in erroribus arcendis et in erroribus eliminandis, et qua admonentur magistri, quod non sufficit probato catholico solummodo ea vitare, quae de fide vitanda sunt, sed etiam ea, quae per decreta Sedis Apostolicae sunt definita. — Ergo de necessitate huius conclusionis ne momento quidem temporis in consessu deputationis vestrae de fide disputatum fuit; de loco et de tempore utique aliquantulum haesit, sed solummodo unica vice: et Rōmus relator, qui ultima vice officio relatoris ex hoc ambone functus est, rationes vobis, Rōmī Patres, ingenue exposuit, cur deputatio de fide censeat, istam conclusionem hoc loco esse publicandam. Caeteroquin per se patet, quod quoad valorem dogmaticum, id est quoad censuram adiectam, nihil immutatur in decretis Sedis Apostolicae, etiamsi conclusio ista per Concilium Vaticanum probetur et publicetur. Valor dogmaticus seu censura adiecta prorsus eadem et immutata manet, qualis fuit ante publicationem et decretum Concilii Vaticani. Proinde, Rōmī Patres, obsecro et obtestor omnes, ut huic etiam conclusioni calculum suum, utique album, adiiciant.“²

Deputatio de fide sequenti die Constitutioni ultimam manum admovit, ita, ut ratione ultimae emendationis habita³ etiam conclusionem mutaret. Qua mutatione Christi fidelium in erroribus eliminandis officium ab eorum, qui docendi munere funguntur, officio magis distinxit. Quum antea scriptum esset: „ . . . omnes Christi fideles, maxime vero eos, qui praesunt vel docendi munere funguntur, per viscera Iesu Christi obtestamur, necnon eiusdem Dei et Salvatoris nostri auctoritate iubemus, ut ad hos errores a S. Ecclesia eliminandos . . . operam conferant“, iam scribebatur: „ . . . omnes Christi fideles per viscera Iesu Christi obtestamur, eis vero, qui praesunt vel docendi munere funguntur, eiusdem Dei et Salvatoris nostri auctoritate iubemus, ut

¹ Ex actis etc. C. V. 1676 c.

² Relatio etc. C. V. 244 d sqq.

³ Cf. Ex actis etc. C. V. 1676 c.

ad hos errores a S. Ecclesia arcendos et eliminandos . . . operam conferant.“¹ Sed die sequenti (21. Aprilis) in sessione vicesima nona deputatio a priori illa mutatione, qua verborum quorundam transpositione Christi fidelium officium ab aliorum, qui docendi munere funguntur, distinguitur, recedendum esse putavit ac priorem textum recepit, retenta tamen voce „arcendos et“². Quas quidem res per se minimas tam accurate persecuti sumus, quia quidam studio, quidquid Concilium egit, ei in crimen vertendi ex ipso hoc modo, quo conclusio Constitutioni addita est, materiam calumniandi petierunt, quod quam iniustum sit, simplici rei expositione patet.

Itaque Constitutio de fide perfecta erat. Unum supererat, ut in Sessione solenni a Patribus approbaretur et a Summo Pontifice confirmaretur.

Sessio solennis tertia habita est d. 24. Aprilis, Dominica in Albis. Singuli Patres rogabantur, num placeret Constitutio, quam a Summo Pontifice acceptam magna voce antea recitaverat Episcopus Fabrianensis et Matilicensis; responsa Patrum a scrutatoribus excipiebantur et a protonotariis describebantur. „Recensione suffragiorum habita, compertum est, unanimem fuisse omnium Patrum assensum, per verbum ‚Placet‘ declaratum.“ Quod cum Summo Pontifici, qui Sessioni praesidebat, renunciatum esset, is Constitutionem a Patribus approbatam Apostolica auctoritate confirmavit³.

CAPUT ALTERUM.

Aliquorum locorum Constitutionis de fide uberior explicatio.

COMMENTATIO I.

De initio capitis primi Constitutionis de fide: „Sancta catholica Apostolica Romana Ecclesia“.

Nullus extat in capite primo Constitutionis de fide locus, de quo tantopere disputatum est, quam de primis eius verbis, quibus designatur Ecclesia. Quae disceptatio, licet ad caput recte intelligendum vix quidquam conferat, tamen, quum et historiam capitis et summam illam diligentiam, quam Patres vel in verbis eligendis adhibuerint, mirum in modum illustret, accuratius enarranda est.

In schemate, quod deputationi⁴, et in eo, quod Congregationi generali⁵ proponebatur, caput primum incipiebat verbis „Sancta Ro-

¹ Ex actis etc. C. V. 1677 b.

² Ibid. C. V. 1678 b.

³ Sessio sol. C. V. 247 sqq.

⁴ C. V. 1629 a.

⁵ C. V. 71 c.